

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ ТА ПРАВОЗНАВСТВА У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ

© Коваль Д.С., 2020

<https://orcid.org/0000-0003-0765-7649>

<http://doi.org/10.34142/2312-2471.2020.63.09>

У статті показано шлях розроблення моделі формування правової культури майбутніх учителів історії та правознавства у фаховій підготовці, визначено її складові та їх взаємозв'язки. Розроблено модель формування правової культури майбутнього вчителя історії та правознавства структурно-функціональним описом через сукупність мети, методологічних основ, етапів формування, змісту фахової підготовки, застосування ефективних педагогічних технологій, що обумовлюють активну пізнавальну діяльність студентів, діагностичний інструментарій. Встановлено, що модель містить такі блоки: 1) методологічно-цільовий блок (мета, завдання, підходи, принципи); 2) змістово-процесуальний блок (етапи: мотиваційно-інтеграційний, когнітивно-змістовий, діяльнісно-практичний; зміст: фахові дисципліни, а також форми, методи, технології), 3) діагностично-оцінний блок (діагностичний інструментарій, критерії, показники, рівні, результат). Значення правової культури громадян для нашої країни зумовлене перехідним періодом до демократичного суспільства, до правової держави, становленням ринкової економіки. В умовах модернізації права і правової освіти питання про формування правової культури майбутніх фахівців у будь-якій сфері професійної діяльності, їх правосвідомості, ціннісних орієнтацій набуває особливого значення. Одним з головних елементів правової держави є високий рівень правової культури і правосвідомості її громадян. Відсутність стабільності в економічному і політичному житті нашого суспільства призвела до підвищення правового нігілізму серед молоді. На сьогодні рівень правової свідомості студентів не відповідає потребам гармонійного розвитку особистості й вимогам суспільства. У зв'язку з цим формування високого рівня правової культури майбутніх учителів стає обов'язковою умовою їхньої професійно-педагогічної підготовки. Доведено, що запропонована модель як організація фахової підготовки, що має на меті формування правової культури майбутнього вчителя історії та правознавства, органічно вбудовується в освітній процес, має повне навчально-методичне забезпечення, реалізується через сукупність окремих форм, технологій, методів навчання, що відображається у всіх результатах освітньої діяльності.

Ключові слова: модель, формування правової культури, майбутні учителі історії та правознавства, фахова підготовка.

Koval D.S. Formation Model of Legal Culture for Future Teachers of History and Law in Professional Training

The article focuses on the way to develop a formation model for legal culture of future teachers of History and Law in professional training; it identifies its components and their relationships. The formation model of legal culture for a future teacher of History and Law was developed by the structural and functional description through the set of the purpose, methodological bases, formation stages, the content of professional preparation, application of effective pedagogical technologies causing active cognitive activity for students. The model has diagnostic tools too. The investigation has proved that the model has been shown in such blocks: 1) methodological-target block (purpose, tasks, approaches, principles); 2) content-procedural block (stages are motivational-integrative, cognitive-semantic, activity-practical; the content is professional disciplines, as well as forms, methods, technologies); 3) diagnostic and evaluation block (diagnostic tools, criteria, indicators, levels, results). The importance of the legal culture for citizens in our country is correlated to the transition period to a democratic society, to the rule of law, to the formation of a market economy. In the conditions of modernization of law and legal education the question about formation of legal culture for future experts in any sphere of professional activity, their legal consciousness, value orientations acquires the special value. One of the main elements of the law rule is the high level of legal culture and legal awareness of citizens. The lack of stability in the economic and political life in our society has led to an increase in legal nihilism among young people. Thus, today the level of students' legal consciousness does not meet the needs of harmonious personal development and the society requirements. Therefore, the high level formation of legal culture for future teachers becomes a prerequisite for their professional and pedagogical training. It was determined that the proposed model as an organization of professional training, which aims to form the legal culture for future teachers of History and Law, is organically integrated into the educational process, it has a full educational and methodological support, it is implemented through a set of individual forms, technologies, teaching methods. It reflects all results of educational activities.

Key words: *model, formation of legal culture, future teachers of History and Law, professional training.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Реформи в правовій сфері: визнання природних прав людини як найвищої цінності, формування засад правової держави і громадянського суспільства, усвідомлення нової, гуманістичної ролі права і всієї юридичної системи, пошук мирних шляхів вирішення проблем і конфліктів, – ставлять перед суспільством важливу педагогічну проблему – сформувати правову культуру молоді людини, яка сприятиме здійсненню її ефективної правової діяльності й дозволить оцінювати не тільки з позиції правової доцільності, а й моральної цінності. Відповідно, у сучасних умовах в аспекті формування правової культури майбутніх учителів першорядного значення набуває моделювання цього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною основою побудови моделі формування правової культури майбутніх учителів історії і правознавства стали дослідження, що зачіпають питання правової підготовки майбутнього педагога (С. Васирина, А. Гриценко, Л. Даценко, О. Іваній, С. Івкін, С. Купріянова, О. Назарова, Н. Степанова, О. Наливайко та ін.) та розробки моделей цього процесу. Під моделлю І. Галушак [4], І. Єрмакова [6], І. Зінько [7] пропонують розуміти засіб вивчення об'єкта, що дозволяє виявити особливості його функціонування і структуру.

У розробці моделі рекомендують дотримуватися такого порядку: здійснення підготовчої роботи (аналіз об'єкта моделювання, вибір форм моделі, теоретичне обґрунтування моделювання, його методичне, просторово-часове, матеріально-технічне, правове забезпечення), розробка власне моделі (вибір системотвірного фактора, встановлення зв'язків і залежностей компонентів); перевірка якості моделі (теоретичне експериментування моделі, експертна оцінка, корегування, прийняття рішення про використання) [6].

Аналізуючи проблему моделювання педагогічних систем, можемо стверджувати: моделювання в теоретичному дослідженні є способом схематичного і чіткого уявлення цілісного процесу або явища для спрощення розуміння складно-організованих систем; моделювання дозволяє глибше проникнути в сутність об'єкта дослідження, а модель допомагає отримати нове знання про об'єкт дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Отже, невирішеною раніше частиною загальної проблеми вбачаємо саме авторську розробку моделі формування правової культури майбутніх учителів історії та правознавства.

Формування цілей статті. Мета статті – розробити модель формування правової культури майбутніх учителів історії та правознавства у фаховій підготовці, визначити її складові і їх взаємозв'язки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Моделі правової підготовки студентів спираються на модель їх майбутньої діяльності, на загальні вимоги, що відображають необхідний рівень професійної придатності педагога до виконання своїх професійних функцій, на вимоги і якості особистості, які характерні для майбутнього вчителя.

Під моделлю підготовки майбутнього вчителя до використання дослідницької технології у професійній діяльності І. Єрмакова визначає комплекс взаємопов'язаних складових (блоків), що забезпечують оптимальний шлях досягнення поставленої мети – підвищення ефективності його професійно-педагогічної підготовки, розвиток умінь и навичок, необхідних для здійснення відповідної діяльності [6, с. 33].

Модель формування правосвідомості та підвищення рівня правової культури студентів, з погляду І. Федорова, є гносеологічною основою для поглибленого аналізу даного процесу в закладі вищої освіти і прогнозу ефективності його конструктивних змін [11, с. 28]. Під моделлю формування соціально-правової компетентності майбутніх фахівців О. Наливайко розуміє систему взаємопов'язаних елементів педагогічного процесу, що забезпечують

достатній рівень формування соціально-правової компетентності майбутніх фахівців [8, с. 90].

Розроблені моделі відображають найбільш відповідні характеристики майбутньої професійної діяльності та специфіку правової підготовки майбутнього вчителя. Сутність цих моделей можна виразити так: спеціальна правова підготовка майбутніх учителів включає знання галузей права, методики правового навчання і виховання учнів, формування особистісно-правових аспектів і системи професійно-правових умінь.

Пропонована модель формування правової культури майбутнього вчителя історії та правознавства у фаховій підготовці охоплює процес від набуття правових знань, умінь, навичок, розвитку ціннісно-правової спрямованості особистості, правових поглядів, уявлень, мотивів, правових установок, ціннісних орієнтацій, ставлення до закону як до цінності, до прояву правової культури в правомірній поведінці і правовій активності особистості.

Оптимальна, на нашу думку, модель формування правової культури майбутнього вчителя історії та правознавства у фаховій підготовці включає сукупність блоків (методологічно-цільовий, змістово-процесуальний, діагностично-оцінний) та їх зв'язки, комплексне поетапне впровадження яких обумовлює результативність і досягнення поставленої мети.

Методологічно-цільовий блок моделі представлений в єдності мети і завдань, що відображають професійно-освітні орієнтири правової підготовки майбутніх педагогів, підходів і принципів організації процесу формування правової культури.

Цей блок включає нормативну компоненту (законодавча база вищої освіти і державний освітній стандарт за обраною спеціальністю) та соціальне замовлення, як відображення інтересів тих сторін, чиї потреби задовольняються в діяльності освітньої організації, зокрема запит роботодавця, суспільства до професійних якостей майбутнього вчителя історії та правознавства, самих учнів з позицій перспектив професійної діяльності та професійних вимог до вчителя.

Цільовий складник передбачає мету – формування правової культури майбутнього вчителя історії та правознавства на основі спеціально створених умов. Мета моделі конкретизована в завданнях для кожного етапу фахової підготовки.

Завданням моделі вважається: 1) диверсифікація змісту фахових дисциплін за рахунок акцентуації уваги студентів на реалізації норм права в сфері професійної діяльності педагога; 2) встановлення структурно-логічних міжпредметних зв'язків правових, історичних та педагогічних навчальних дисциплін для комплексного впливу на формування правової культури; 3) перенесення пріоритету з інформаційного компонента змісту правової підготовки на освоєння процедур і способів професійно-правової дії за допомогою проектування навчання на основі вирішення професійно-орієнтованих правових задач; 4) використання можливостей виробничої (педагогічної) практики для формування правової культури в рамках реальних правовідносин, набуття досвіду правовиховної та правозахисної діяльності.

Методологічний складник цього блоку моделі є основою, на якій будується весь освітній процес формування правової культури майбутнього вчителя історії та правознавства і включає сукупність наукових підходів. Вивчення педагогічної та правової теорії привели нас до висновку про те, що необхідними є такі методологічні підходи до формування правової культури майбутніх учителів історії та правознавства: аксіологічний, культурологічний, системний, гносеологічний, особистісно-діяльнісний.

Аксіологічний підхід (С. Василина [2], О. Наливайко [8], І. Шоробура, В. Шишко [12] та ін.) є органічним і необхідним компонентом осмислення соціального розвитку, вивчення феноменології ціннісних систем особистості. Основу аксіологічного підходу становить ідея виховання гідної людини, гідного способу життя, свободи прояву особистісного Я, позитивне ставлення до себе, творіння самого себе – «Я – концепція», обумовленої факторами внутрішнього і зовнішнього впливу.

Врахування системи ціннісних орієнтації кожного студента дає змогу зміцнити аксіологічне ядро його загальної та правової підготовленості та професійної культури, а також передбачає формування ціннісного ставлення до правової діяльності як необхідної складової професійної та соціальної самореалізації [2, с. 73].

Формування правової культури на основі аксіологічного підходу – це процес модифікації аксіологічної складової у змісті фахової підготовки майбутнього вчителя історії та правознавства, його поведінкових цінностей, як показника сформованості правової культури.

На філософському рівні методологічну основу дослідження з формування правової культури майбутнього вчителя історії та правознавства становить культурологічний підхід, що представляє собою розуміння культури як центрального аспекту свідомості, особистої і професійної життєдіяльності, розвитку і саморозвитку.

Реалізація цього підходу, на думку С. Василяни [2], Л. Висоцької [3], І. Галушак [4], І. Зінько [7] та ін., на практиці означає аналіз створених зразків діяльності, норм і цінностей як методологічного інструменту для цього аналізу, що дозволяє виділити напрями формування правової культури майбутніх педагогів. Одним з таких напрямів є подолання правової некомпетентності. Її форми можуть бути різними: правовий нігілізм, правовий дилетантизм, юридичний фетишизм, правовий популізм, юридичний цинізм, політико-правова кон'юнктура.

В контексті культурологічного підходу необхідне усвідомлення того, що звички, спосіб мислення і правова культура суспільства визначають його ціннісні орієнтації, а сама особистість сприймається і визнається суб'єктом культури, перетворює її протягом своєї життєдіяльності [9].

Отже, культурологічний підхід дозволяє розглядати процес формування правової культури майбутніх учителів історії і правознавства на широкому соціокультурному тлі. Він являє собою загальнотеоретичний, наукознавчий вид дослідження, що спирається на філософські методологічні принципи і

одночасно залежить від емпіричної і джерельної бази конкретно-наукового дослідження.

З позицій цього підходу вивчається якісна специфіка правової культури майбутніх учителів історії і правознавства, їх взаємозв'язок, а також загальні тенденції, особливості, динаміка становлення правової культури майбутнього вчителя.

Застосування культурологічного підходу до дослідження процесу формування правової культури майбутніх учителів історії і правознавства обумовлює реалізацію системного підходу, що визначає онтологічні позиції дослідження. Суть їх зводиться до логіки розробки проблеми: 1) виявлення системотвірних ознак досліджуваного об'єкта, визначення базових категорій; 2) аналізу структури вихідних категорій; 3) побудови теоретичної моделі досліджуваного педагогічного явища; 4) визначення панівних тенденцій, закономірностей розвитку системи; 5) співвіднесення кваліметричних характеристик належного стану системи з реальним; 6) розробки практичних рекомендацій для переведення системи з реального рівня функціонування в належний стан.

З позицій системного підходу розглядаємо процес формування правової культури майбутніх учителів історії і правознавства як складно-організованої системи в єдності внутрішніх і зовнішніх суперечливих зв'язків, виявлення основних складових структури правової культури особистості, розуміння ієрархії і внутрішніх механізмів їх функціонування. Ці знання дозволяють визначити шляхи, засоби, методи і способи управління процесом формування правової культури майбутнього вчителя історії та правознавства.

Існуючу практику підготовки майбутніх педагогів дослідники пов'язують зі гносеологічним підходом (Б. Андрусич [1], І. Галушак [4], І. Зінько [7], І. Тараненко [10]). Сутність гносеологічного підходу О. Наливайко вбачає в тому, що головний результат освіти – не окремі знання, вміння і навички, а здатність людини до ефективної та продуктивної діяльності в різних соціально-професійних і особистісно значущих ситуаціях [8, с. 78].

Це дає нам підстави вважати, що використовуючи гносеологічний підхід до підбору змісту формування правової культури з позицій його метапредметних, міжпредметних і предметних конструктів, необхідно виходити з необхідності цілеспрямованості і дієвості його для накопичення і збагачення соціального досвіду, світогляду, творчого розвитку інтелектуального потенціалу студента, його становлення та розвитку на основі вдосконалення цивільно-правових властивостей. В основі гносеологічного підходу лежить формування наукових знань, орієнтація на підготовку майбутнього учителя історії і правознавства, здатного до методичної обробки наукового змісту і його ефективної трансляції учням в процесі професійної діяльності.

У сучасній парадигмі освіти діяльнісний підхід (Б. Андрусич [1], І. Галушак [4], І. Зінько [7], І. Тараненко [10] та ін.) підкріплюється особистісно-орієнтованим (С. Васирина [2], Л. Висоцька [3], І. Галушак [4],

І. Зінько [7] та ін.), що свідчить про новий якісний стан підготовки майбутніх спеціалістів, про інтеграцію особистісних показників і професійної готовності.

Мета особистісно-орієнтованого підходу – створення умов становлення, розвитку і саморозвитку особистості майбутнього педагога, що визначається визнанням унікальності, урахуванням індивідуальних особливостей і потреб студентів. Суть особистісно-орієнтованого підходу полягає в наданні кожному учаснику освітнього процесу умов для розкриття здібностей і можливостей індивідуального розвитку [2, с.169].

Особистісно-орієнтована спрямованість освітнього процесу на формування правової культури студентів передбачає диференціацію структурування змісту навчального матеріалу. Це обумовлює використання варіативних навчальних програм з урахуванням характеру майбутньої професійної діяльності майбутніх учителів історії і правознавства. Особистісно-орієнтована спрямованість навчання передбачає максимальну інтеграцію матеріалу різних навчальних дисциплін, використання органічної єдності аудиторної і позааудиторної роботи, індивідуалізації формування правової культури студентів.

Прихильники діяльнісного підходу вважають основним орієнтиром професійної освіти формування здібностей студентів до самоорганізації навчальної та професійної діяльності, здатності до саморозвитку (С. Василина [2], Л. Висоцька [3], І. Галушак [4], І. Зінько [7] та ін.). Головне значення надається не формальному засвоєнню знань, а формуванню культури діяльності та мислення. Діяльнісний підхід в розгляді правової культури акцентує увагу на різних сторонах або характеристиках людської діяльності. В цьому аспекті культура розуміється як синонім творчої діяльності, як втілення творчих сил суспільства, як специфічний спосіб людської діяльності.

Вважаємо, що діяльнісний підхід створює серйозні передумови для оновлення системи формування правової культури майбутніх учителів історії і правознавства. Йдеться про те, щоб привернути увагу до необхідності розширення практичної складової процесу правової підготовки. У майбутніх учителів історії і правознавства підготовка повинна будуватися так, щоб студент здійснював пошук кращого способу і найбільш адекватних засобів для передачі дітям історичних та правових знань, для формування у них відповідних умінь і навичок.

Критика прихильників діяльнісного підходу в основному зводиться до того, що адекватна його реалізація передбачає більш повне врахування і використання інструментальних можливостей знання. В першу чергу це стосується теоретичного знання, оскільки теорія являє собою не просто суму пов'язаних між собою знань, а й містить певний механізм їх побудови.

На сучасному етапі розвитку правової освіти все більш пріоритетним стає особистісно-діяльнісний підхід до формування правової культури майбутніх учителів історії і правознавства. Цей підхід сучасні дослідники (Б. Андрусишин [1], Л. Висоцька [3], М. Городиський [5], І. Зінько [7], О. Полякова [9], І. Тараненко [8], І. Федоров [11], В. Шишко [12], І. Шоробура [12] та ін.) розглядають як особливу систему організації і самоорганізації освітнього

процесу, що враховує суб'єктивність діяльності та індивідуальність кожного студента з метою розвитку його особистості.

Основний зміст особистісно-діяльнісного підходу полягає в з'ясуванні особистістю ролі правової культури з погляду діяльності суб'єктів права, критерієм якої є відповідність її вищим ціннісним критеріям права і моралі. Мораль і право існують не тільки як суспільні явища, але і в особистісних проявах, в таких, яких вони засвоюються особистістю і реалізуються в поведінці. Моральна і правова потреба, сприйнята особистістю, перетворюється в форми внутрішньо-особистого, суб'єктивного регулятора діяльності.

Визначені підходи дозволили виділити принципи формування правової культури майбутнього вчителя історії та правознавства. В цьому аспекті принципи розуміються як система вихідних теоретичних положень, керівних ідей і основних вимог до проектування цілісного освітнього процесу, що витікає з встановлених психолого-педагогічною наукою закономірностей і досліджуваних цілей, змісту, педагогічних технологій, діяльності викладачів і діяльності студентів.

Серед загальних принципів виділено такі: гуманізації, міждисциплінарності, культуровідповідності, наступності, послідовності, активності; специфічних: варіативності, прогностичності, співробітництва, комплексності, функціональності, відкритості, цінності особистості, свобод і самовираження. Реалізація загальних і специфічних принципів в організації процесу формування правової культури майбутніх учителів історії і правознавства дозволяє формувати у студентів навички саморегуляції у взаємодії з професійним співтовариством і освітнім середовищем.

Змістово-процесуальний блок моделі містить етапи формування правової культури, методи, форми, технології забезпечення цього процесу. Основу цього блоку складають такі взаємопов'язані етапи: мотиваційно-інтеграційний, когнітивно-змістовий, діяльнісно-практичний.

На кожному етапі перед викладачем стоять різні цілі: на 1 етапі – залучення студентів до права, правових цінностей, вироблення правових умінь; на 2 етапі – набуття знань про право, про нормативно-правові документи, що регулюють сферу освіти, захист прав людини і дитини; на 3 етапі – формування готовності слідувати правовим нормам в повсякденному житті і в професійній діяльності. Поетапна організація процесу формування правової культури майбутніх учителів історії і правознавства передбачає постановку цілей на кожному етапі.

Етапи співвідносяться зі змістом навчальних дисциплін, з конкретною соціально-професійною ситуацією становлення особистості вчителя – включенням в нові види діяльності, спілкування, проявом різних форм самостійності, формуванням професійно-моральних і професійно-правових якостей особистості. У зв'язку з цим експериментальна робота умовно розглядалася як триетапна: перший (1 курс), другий (2-3 курс), третій (4 курс). Така етапна побудова дозволила простежити динаміку формування правової культури майбутніх учителів історії і правознавства.

Змістово-процесуальний блок моделі забезпечує організацію, зміст і інструментарій процесу формування правової культури майбутнього вчителя історії та правознавства. Змістовий складник базується на науковому осмисленні вимог до рівня правової культури фахівців сфери освіти, відображає зміст правових відносин в сфері освіти, характеризує етапи формування правової культури.

При відборі змісту фахової підготовки майбутніх учителів історії і правознавства здійснено орієнтування на положення державних освітніх стандартів, освітньої програми, на специфіку освітнього закладу і вимоги до змісту психолого-педагогічної підготовки учителя; на виділені критерії його відбору; на сучасні потреби закладу загальної середньої освіти, на зміни в сфері законодавства України і актах міжнародного співтовариства.

Провідним при відборі правового змісту є критерій особистого статусу студента, особливості його майбутньої професійної діяльності, правова діяльність і правове виховання. Відбір змісту правової підготовки залежить також від критерію включення в досліджуваний матеріал, максимуму правових норм профілактичного характеру і критерію стимулювання особистості до активної правоохоронної позиції [1, с. 105].

Рекомендовано ввести такі компоненти в змісті фахової підготовки (дисципліни «Теорія держави і права», «Історія держави і права України», «Теорія і методика навчання історії», «Методика навчання правознавства»): цінності, норми, знання про тенденції розвитку права в світовому суспільстві і вітчизняному досвіді створення правової держави, способи правової діяльності, ситуації, суб'єктивний досвід праворозуміння, відносини, переживання, світоглядну рефлексію права, вибір шляхів вирішення правових конфліктів.

Процесуальний складник змістово-процесуального блоку моделі включає орієнтованість на здійснення професійної діяльності з правового виховання учнів, на реалізацію принципів, використання комплексу технологій в освітньому процесі, зовнішніх і внутрішніх факторів, які забезпечать реалізацію певної мети. Змістово-процесуальний блок моделі містить специфічні форми і методи формування правової культури студентів, у відбір яких покладено такі організаційні моменти: об'єктивну діагностику реального рівня правової культури колективу, особистості; криміногенну обстановку в колективі; комплексний і диференційований підхід до формування правової культури; відбір правових фактів і явищ на основі науково розроблених принципів і критеріїв; залучення студентів до активної правоохоронної діяльності.

До основних організаційних форм формування правової культури майбутніх учителів відносяться: проблемна лекція, лекція-візуалізація, лекція-прес-конференція, семінар - круглий стіл, семінар - двохрядний круглий стіл, семінар-виставка, стендова доповідь, семінар-ділова гра, практичні заняття - тренінги, індивідуальний практикум, конкурси, вечори питань і відповідей, тренінги, портфоліо, зустрічі з представниками правоохоронних органів. До активних методів – тематична та «акваріумна» дискусії, навчальна та ділова ігри, драматизація, мозковий штурм, кейс-метод, круглий стіл, метод правотворчості, робота з правовими документами, проблемно-діяльні методи

(розгляд форм цивільних угод в різних ситуаціях, пояснення значення, аналіз моральних і політико-правових явищ і ситуацій, робота з юридичними документами, моделювання ситуацій з конкретної практики вчительської діяльності, дослідницько-пошукові завдання і вирішення практичних завдань з правової тематики).

У організації процесу формування правової культури майбутніх учителів історії і правознавства в контексті поставлених в дослідженні завдань застосовувалися такі освітні технології як проектне навчання, проблемне навчання, організації самостійної роботи студентів, активне навчання «Кластери», інформаційно-комунікаційні.

Діагностично-оцінний блок моделі представлений моніторингом діагностик, розробленими критеріями (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-інформаційний, регулятивно-діяльнісний), показниками сформованості правової культури, що дозволяють визначити її рівні: високий, середній, низький (організація і проведення зрізів, аналіз результатів, їх оцінка, порівняння поставленої мети і досягнутих результатів).

Висновки. Отже, розроблена модель формування правової культури майбутнього вчителя історії та правознавства розроблена структурно-функціональним описом через сукупність мети, методологічних основ, етапів формування, змісту фахової підготовки, застосування ефективних педагогічних технологій, що обумовлюють активну пізнавальну діяльність студентів, діагностичний інструментарій.

Модель містить такі блоки: методологічно-цільовий (мета, завдання, підходи, принципи); змістово-процесуальний (етапи, зміст, форми, методи, технології); діагностично-оцінний (діагностичний інструментарій, критерії, показники, рівні, результат). Пропонована організація фахової підготовки, що має на меті формування правової культури майбутнього вчителя історії та правознавства, органічно вбудовується в освітній процес, має повне навчально-методичне забезпечення, реалізується через сукупність окремих форм, технологій, методів навчання, що відображається у всіх результатах освітньої діяльності.

Перспективами подальших розвідок у цьому напрямі вважаємо обґрунтування педагогічних умов формування правової культури майбутніх учителів історії та правознавства у фаховій підготовці. У подальшому буде проведено констатувальний експеримент, результати якого засвідчимо у дисертаційному дослідженні.

Література

1. Андрусішин Б.І. Новітні методики викладання у правничій школі як засіб вдосконалення правової освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18 : Економіка і право*. 2013. Вип. 22. С. 104–115.
2. Василина С.І. Психолого-педагогічні умови правової підготовки учнів професійно-технічних навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Львів, 2017. 311 с.
3. Висоцька Л.В. Правова освіта в соціокультурному просторі громади.

Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2015. № 8. С. 273–283.

4. Галушак І.Є. Формування правової культури майбутніх економістів. *Основні напрями розвитку педагогічної науки* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Чернігів, 20–21 жовт. 2017 р.). Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 88–89.

5. Городиський М.І. Педагогічні умови забезпечення змісту правової освіти майбутнього вчителя. Київ : КНТ, 2007. 520 с.

6. Єрмакова І.П. Модель підготовки майбутнього вчителя суспільствознавчих дисциплін до використання дослідницької технології у професійній діяльності. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]*. Серія : Педагогіка. 2011. Т. 173, Вип. 161. С. 32–37.

7. Зінко І.Ю. Правова освіта як елемент формування професійної компетентності майбутніх педагогів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія.* 2015. Вип. 43. С. 222–225.

8. Наливайко О.І. Теоретико-правові проблеми захисту прав людини : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2002. 178 с.

9. Полякова О.С. Публічне управління правовою освітою в Україні : монографія. Харків : Магістр, 2018. 308 с.

10. Тараненко І.Г. Громадянська освіта в Україні : стан та перспективи розвитку. *Історія в школах України.* 2000. № 3. С. 15–18.

11. Федоров І.О. Педагогічні умови забезпечення змісту правової освіти майбутнього вчителя. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені О. Довженка. Серія : Педагогічні науки.* 2010. Вип. 15, Ч. 1. С. 114–118.

12. Шоробура І., Шишко В. Теоретико-методологічні засади правової освіти майбутнього педагога. *Педагогічний дискурс.* 2017. Вип. 23. С. 190–194.

References

1. Andrusyshyn B.I. (2013). Novitni metodyky vykladannia u pravnychii shkoli yak zasib vdoskonalennia pravovoi osvity. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Serii 18 : Ekonomika i pravo*, 22, 104–115. (in Ukrainian).

2. Vasylyna S.I. (2017). Psykholoho-pedahohichni umovy pravovoi pidhotovky uchniv profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladiv (PhD's Thesis). Lviv. (in Ukrainian).

3. Vysotska L.V. (2015). Pravova osvita v sotsiokulturnomu prostori hromady. *Pedahohichni nauky : teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*, 8, 273–283. (in Ukrainian).

4. Halushchak I.Ye. (2017). Formuvannia pravovoi kultury maibutnikh ekonomistiv. *Osnoyni napriamy rozvytku pedahohichnoi nauky* : materialy II Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Chernihiv, 20–21 zhovt. 2017 r.). Kherson : Vydavnychiy dim «Helvetyka», 88–89. (in Ukrainian).

5. Horodyskyi M.I. (2007). *Pedahohichni umovy zabezpechennia zmistu pravovoi osvity maibutnoho vchytelia*. Kyiv : KNT. (in Ukrainian).
6. Yermakova I.P. (2011). Model pidhotovky maibutnoho vchytelia suspilstvoznavchykh dystsyplin do vykorystannia doslidnytskoi tekhnolohii u profesiinii diialnosti. *Naukovi pratsi [Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu «Kyievo-Mohylianska akademiia»]*. Serii : *Pedahohika*, 173, 161, 32–37. (in Ukrainian).
7. Zinko I.Yu. (2015). Pravova osvita yak element formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnykh pedahohiv. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho*, 43, 222–225. (in Ukrainian).
8. Nalyvaiko O.I. (2002). Teoretyko-pravovi problemy zakhystu prav liudyny. (PhD's Thesis). Kyiv. (in Ukrainian).
9. Poliakova O.S. (2018). *Publichne upravlinnia pravovoiu osvitoiu v Ukraini*: monohrafiia. Kharkiv : Mahistr. (in Ukrainian).
10. Taranenko I.H. (2000). Hromadianska osvita v Ukraini : stan ta perspektyvy rozvytku. *Istoriia v shkolakh Ukrainy*, 3. 15–18. (in Ukrainian).
11. Fedorov I.O. (2010). Pedahohichni umovy zabezpechennia zmistu pravovoi osvity maibutnoho vchytelia. *Visnyk Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni O. Dovzhenka*, 15, 1. 114–118. (in Ukrainian).
12. Shorobura I., Shyshko V. (2017). Teoretyko-metodolohichni zasady pravovoi osvity maibutnoho pedahoha. *Pedahohichni dyskurs*, 23, 190–194. (in Ukrainian).